

SECULARIZAREA AVERILOR MĂNĂSTIREȘTI ȘI PROBLEMA VECHILIMELELOR PENTRU PROPRIETĂȚILE DIN BASARABIA

Ion GUMENĂ¹

Cuvinte cheie: *Vechilime, Teofan Cristea, Basarabia, Mănăstirea Neamț și Secu, Chițcani, Copanca*

Keywords: *stewardship, Teofan Cristea, Bessarabia, Neamț and Secu Monastery, Chițcani, Copanca*

Politica confesională a guvernării lui Alexandru Ioan Cuza s-a remarcat îndeosebi prin ceea ce în istoriografie este cunoscut drept secularizarea averilor mănăstirești. Evident, măsura a fost primită de către segmentul monahal al societății românești fără entuziasm, sau mai bine spus, cu ostilitate, manifestată fie pe ascuns, fie deschis, lucru de înțeles.

Un caz aparte în această acțiune au reprezentat-o proprietățile mănăstirești din fosta Țară a Moldovei, care, la acel moment, se aflau în Basarabia, anexată Imperiului Rus, deci de jure și de facto în hotarele unui stat străin.

De asemenea, este cunoscut faptul că, după 1812, proprietățile mănăstirilor din Țara Moldovei, situate în Basarabia, erau administrate prin intermediul călugărilor – vechili, ca de altfel și celelalte proprietăți ale mănăstirilor (de aici și denumirea actelor prin care acestea erau numiți – vechilimea).

Un rol important în această problemă l-a deținut mănăstirea Noul Neamț. Concursul împrejurărilor care au dus la întemeierea Mănăstirii Noul Neamț din spațiul pruto-nistrean, de fapt unicul lăcaș de cult dublet din Basarabia a unei instituții monahale din Țara Moldovei și ulterior din România, ridică încă foarte multe semne de întrebare, iar în această problemă intră și vechilimea.

Nu ar trebui să ne mire că mănăstirile Neamț și Secu sunt menționate în documente, deoarece la acea vreme erau cele mai bogate așezăminte monahale din Moldova și, probabil, din întregul stat român de atunci.

Politica confesională a domnitorului Al. I. Cuza este de fapt punctul culminant în raporturile moderne Stat-Biserică, relații care începuse să se profileze încă de la introducerea Regulamentului Organic.

Lavra Neamțului și Secului fiind exponenta principală a segmentului monahal al mănăstirilor neînchinăte, după o sinusoidă în raporturile cu autoritățile centrale ale statului (Grigore Ghica, Teodor Balș și Nicolae Vogoridi), încerca să-și asigure poziția sa în vremurile instabile politic în Țara Moldovei. Credem că, în acest sens s-a înscris și numirea lui Teofan Cristea ca administrator al moșiilor Neamțului și Secului din Basarabia.

¹ Universitatea de Stat din Moldova, Agenția Națională a Arhivelor, CHIȘINĂU.

Pe de o parte, Gherasim, starețul la acel moment al Lavrei, era administrator al acelor proprietăți și cunoștea foarte bine puterea economică a acestora, dar pe de altă parte, Teofan Cristea era persoana potrivită pentru această funcție, dat fiind experiența pe care o acumulase, precum și încrederea din partea arhimandritului Gherasim, dar și din partea Mitropolitului Sofronie Miclescu.

Drept urmare, Teofan Cristea a fost rânduit „ca plenipotent prin plenipotența din 10 ghenarie anul curent, Nr. 15, întărită de divanul întăriturilor din Moldova sub la 22 ghenarie acelaș an, Nr. 5, încredințată de împărătescul rosienesc consulat din Moldova sub Nr. 682”, ca reprezentant în Basarabia pentru toate interesele Lavrei².

Împuternicirile sale erau limitate la șase puncte. Printre acestea, noul vechil avea obligația de a supraveghea averile mănăstirești din Basarabia. Nu avea voie să încheie contracte noi de arendă fără acordul mănăstirii. În cazul unor procese civile legate de aceste moșii, avea dreptul să numească un vechil civil care să reprezinte interesele Lavrei. De asemenea, putea numi persoane pentru a ridica planuri, dar trebuia să raporteze mănăstirii despre acestea, inclusiv despre salariile lor și costul planurilor. Totodată, documentele necesare și trimise de mănăstire, urma să le păstreze și, după întrebuițare, să le reîntoarcă mănăstirii. În cazul schimbării posesorului moșiei, trebuia să inspecteze atât moșia cât și toate construcțiile ce aparțineau acesteia, prezentând locașului de cult rapoarte privind starea acestora, în cele din urmă, interzicându-i-se categoric, de a lua împrumuturi sau a amaneta proprietăți ale mănăstirii³.

În concluzie, aceasta este prima vechilimea, numită în document procură, pe care a primit-o în 1858 Teofan Cristea pentru administrarea moșiilor Lavrei Neamț și Secu din Basarabia. Astfel, Lavra Neamțului s-a asigurat că are o administrare convenabilă a moșiilor din Basarabia, fapt ce urma să-i asigure un venit stabil de pe aceste proprietăți.

Odată declanșat procesul de secularizare a proprietăților mănăstirești, Mitropolitul Moldovei, Sofronie Miclescu, trecând peste starețul Gherasim, având acest drept canonic, în calitate de cap al Bisericii Ortodoxe din Țara Moldovei, la 3 septembrie 1859, împreună cu o scrisoare privind situația din țară, i-a transmis lui Teofan Cristea un act prin care îl împuternicea să reprezinte interesele bisericii în care se relata:

„Prea cuvioșiei sale ieromonahului Theofan, împuternicitul mănăstirilor chinovii Neamțul și Secul din Modova, întru sprijinirea averilor și a intereselor din partea de Basarabiia, a Rossiei.

Fiindcă Consiliul ministerial al Moldovei desființează driturile proprietăților monastirilor chinovii rânduint comisie din amplotiați, și dea dreptul două fețe bisericești, prezidată de unul din ministri, care pe de o parte au înlocuit dea dreptul și prin comitete pre stareți și canonicile ocârmuiri spre a împiedeca toate relațiile

² Radu Rosetti, *Conflictul dintre Guvernul Moldovei și Mănăstirea Neamțul. I. Înainte de 1 iunie 1858*, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Gobl”, 1910, p. 109.

³ *Ibidem*, p. 109-110.

soboarelor cu mitropoliia, și toată corespondența, iară pre de alta au luat arhiva lucrărilor și actele chinoviilor, vânzând toate averile, înzestrările mănăstirilor și a moșiilor lor, și a chinoviilor, precum și moșiile ce era pentru înlesnirea hranei soboarelor, și a osebitelor așezăminte, cari drituri – până acum potrivit actelor dănuitorilor, și a sfintelor canoane icumenice a bisericii – le are chinoviile de viacuri întregi.

Deci, scriem preacuvioșiei tale și te îndatorim, ca să stăruiești la toate locurile competente și oriunde trebuințava cere, să protestezi și să reclami formal întru sprijinirea tuturor intereselor și a driturilor chinoviilor, pentru a se hotărî respectarea sfintelor coanoane ale bisericii și restituarea driturilor chinoviilor. După actele dănuitorilor și hotărârea legii canoanelor bisericii.

Sofronie mitropolit Moldaviei.

No. 1296⁴.

Odată înrăutățindu-se situația mitropolitului iar conflictul cu conducerea superioară fiind tot mai nefavorabil pentru Sofronie Miclescu, acesta din urmă i-a trimis lui Teofan Cristea o vechilimea prin care se hotăra:

„1-iu. A mijloci la Guvernul împărătesc rossienesc ca să izbăvească pre Sf(â)nta biserică din Moldova de supărarea ce i să pregătească și a să apăra drepturile monastirilor îndeobște și a chinoviilor Neamțul și Secul îndeosebi.

2-lea. Ce să atinge de proprietățile monastirilor din Moldova, aflătoare în Bessarabiia îndeobște și îndeosebi a monastirilor chinovii Neamțul și Secul, atât acele stăpânite până astăzi, cât și cele ce să vor câștiga. Să mijlocești ca drepturile acestor lăcașe să se statornicească acolo, potrivit legilor imperiului și potrivit drepturilor, de care să bucură în Rossiia Locurile cele Sf(i)nte de Răsărit. Având la această lucrare, în vedere, folosul Sf(i)ntelor lăcașe a bisericii și a religiei noastre.

3-lea. Să mergi pentru acest sfârșit la Sankt-Peterburg și aiurea unde s-ar cere de înprejurări trebuința de vechil sau reprezentant al drepturilor Sf(i)ntelor lăcașuri și a bisericii.

4-lea. La întâmplare, când s-ar ceare a te prezenta, tot într-o vreme la dooă locuri pentru apărarea drepturilor Sf(i)ntelor lăcașe și a bisericii din Moldaviia și nu vei putea singur, atunci vei putea numi înlocuiți, pre altă față vreadnică, însă și pe răspunderea Preacuvioșiei tale.

5-lea. Pentru întâmpinarea cheltuielilor, vei întrebuița din banii cășuiilor moșiilor, chinoviilor Neamțul și Secul, din Bessarabia, ce-și sânt încredințate prin vechilimea din 8 maiu 1858, pe care căștiuri le vei primi de la posăsori și scoțind cheltuelile ce-ți vor fi de neapărat, prisosul îl vei siguri psi ca la vremea să-l trimiți monastirii.

⁴ Radu Rosetii, *Conflictul dintre Guvernul Moldovei și Mănăstirea Neamțul. II. După 1 iunie 1858*, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Gobl”, 1910, p. 50-51.

În sfârșit, orice vei lucra în folosul Sf(i)ntelor lăcașuri, a bisearicii din Moldova și a religiei noastre ortodoxe în temeiul acestei împuterniciri, va fi bine priimit și neprihănit.

Sofronie Mitropolit Moldaviei.

Secția 1-ii, Nr. 68,

Anul 1860, ghenarie 22”⁵.

Toate acestea au condus la creșterea numărului de împuterniciri ale lui Teofan Cristea transformându-l din vechil al mănăstirii Neamț și Secu, în administrator și supraveghetor al tuturor proprietăților pe care le aveau mănăstirile neînchinat din Țara Moldovei în Basarabia, fiind în drept să apere interesele acestora, dar și să primească în posesie altele noi, conform împuternicirii care specifica: „atât acele stăpânite până astăzi, cât și cele ce să vor câștiga. Să mijlocești ca drepturile acestor lăcașe să se statornicească acolo, potrivit legilor imperiului și potrivit drepturilor, de care să bucură în Rossiia Locurile ceale Sf(i)nte de Răsărit”. Astfel, atât această clauză, cât și celelalte dispoziții din scrisoarea mitropolitului vor fi aplicate la maxim de către Teofan Cristea. De exemplu pentru reprimirea moșilor Chițcani și Copanca din proprietatea statului rus în stăpânirea mănăstirii Neamț, chestiune care se lungise de câteva decenii⁶.

În același timp însă, și guvernul Principatelor Unite a întreprins o serie de acțiuni pentru a putea continua chivernisirea proprietăților mănăstirilor aflate în Basarabia, astfel că, la 13 mai 1859 a fost însărcinat ca administrator Teodosie Aroneanu, vechilul Departamentului Cultelor⁷.

Apariția acestei situații de duplicare în cazul administrării proprietăților bisericești aflate în Basarabia, a dus la o serie de confuzii după cum vom vedea mai jos.

Chiar dacă ieromonahului Teofan Cristea i se cerea revenirea la Mănăstirea Neamț, între timp decedase și Mitropolitul Sofronie, vechilul lăcașului nemțean și-a continuat demersurile sale cu privire la situația mănăstirilor și bisericilor ortodoxe din Principatele Unite, dar și în direcția de readucere în proprietatea mănăstirii a moșilor Chițcani și Copanca, cel din urmă lucru reușindu-i.

Pentru sfârșitul anului 1860, există copia de pe jurnalul ședinței Comitetului de Miniștri din data de 22 noiembrie și 6 decembrie 1860, în care s-au discutat aspectele: a) intervenția vice-ministrului proprietăților de stat din 23 iulie, Nr. 903 (departamentul 2), privind întoarcerea mănăstirii Neamț, a ocinilor Chițcani și Copanca din Basarabia care se aflau în proprietatea statului; b) Adresa Ministrului proprietăților de stat către secretarul Comitetului de Miniștri din 19 octombrie, Nr.

⁵ Vezi Anexa 1.

⁶ Vezi: ANA, F. 2119, inv. 1, d. 1, f. 1-65.

⁷ Vezi: Radu Rosetti, *op. cit.*, și Andronic Popovici, *Istoria Sfintelor mănăstiri Neamț și Secu*, vol. VII, editori Teodor Candu și Ion Gumenăi, Chișinău, Lexon Prim, 2025. Ambele izvoare, însă trebuie văzute cu mare atenție, dat fiind un grad ridicat al subiectivității autorilor.

1243 (departamentul 2) cu informații adiționale la această chestiune; c) cererea împuternicitorului numit de mănăstirea Neamț a ieromonahului Teofan din 12 septembrie 1860 și d) demersul vice-ministrului afacerilor externe către secretarul Comitetului de Miniștri din 21 noiembrie, Nr. 4023 (departamentul asiatic), cu solicitarea ieromonahului Teofan din 17 octombrie⁸.

Din conținutul jurnalului rezultă că, la 18 noiembrie, a fost parafată de Alteța Sa Imperială (dar încă neanunțată spre execuție) hotărârea privind reîntoarcerea mănăstirii moldovenești Neamț, a moșiilor Copanca și Chițcani din Basarabia și restituirea sumei de venituri formată din plata arendării acestor moșii vărsate în visteria rusă, plătite din momentul hotărârii Senatului Guvernator din 26 octombrie 1845 (hotărâre prin care se confirma dreptul mănăstirii Neamț și Secu de a intra în posesia moșiilor Copanca și Chițcani)⁹.

Din partea lui Teofan Cristea fusese trimis un document prin care se arăta că mănăstirea se dezicea de aceste venituri. Ca urmare a acestor noi circumstanțe Comitetul de Miniștri decidea: 1. Să revină asupra hotărârii Alteței Sale Imperiale; 2. În cazul în care Alteța Sa imperială ar binevoi să modifice fosta hotărâre a Comitetului de Miniștri ar însemna ca veniturile cuvenite mănăstirii Neamț și Secu să nu fie plătite în numerar ci prin bilete de venit care nu ar putea fi înstrăinate¹⁰.

În momentul semnării hotărârii, s-a primit din partea Ministrului Afacerilor Externe o depeșă privind pronunțarea la 23 decembrie de către domnitorul Moldovei, Alexandru Ioan Cuza, a unei cuvântări, în care, printre altele, își arăta indignarea față de vechilul mănăstirii Neamț. Ca urmare a prezentării de către ministrul Gorceakov a acestei depeșe dar și a faptului că, după această cuvântare, Mitropolitul Moldovei a fost de asemenea judecat, Comitetul de Miniștri a solicitat o nouă rezoluție în această chestiune, care a și fost primită, fiind consemnat: „Așa cum mănăstirea s-a dezis de venituri, atunci nu văd o cauză prin care să fie restituită suma de bani datorată, nici prin bani numerar și nici prin bilete, considerând prin aceasta chestiunea ca fiind închisă și rezolvată”¹¹.

În concluzie, datorită intervențiilor vechilului Teofan Cristea moșiile au fost redate mănăstirii Neamț și Secu, chiar dacă au fost pierdute veniturile de 15 ani. La 26 decembrie 1860, conform hotărârii consemnate în jurnalul Comitetului de

⁸ ANA, F. 2119, inv.1, d. 1, f. 198-198v.

⁹ Într-adevăr, în 1845, Lavra Neamțului primise dreptul de proprietate asupra Chițcanilor și Copancii, dar din varii motive nu intrase în posesia lor. Mai mult peste câțiva ani se vehicula ideea ca Guvernul imperial să-i plătească mănăstirii o anumită sumă de bani în schimbul acestor moșii, ca respectiva sa-și poată procura alte moșii în locul Copancii și Chițcanilor.

¹⁰ *Ibidem*, f. 198v-199. În acest caz, credem că Teofan Cristea, cu adevărat și-a încălcat prerogativele, renunțând la aceste venituri ale mănăstirii, hotărâre pe care credem că a luat-o de sine stătător fără consultarea administrației superioare a Lavrei, știută fiind situația din acel moment atât din interiorul locașului, cât și raportul dintre mănăstire și vechil. Teofan a purces la acest pas, însă, credem din considerentul de a primi cât mai curând în posesie moșiile Chițcani și Copanca, de care avea nevoie pentru punerea în aplicare a ideii, care deja se profilase, de construcție a unei mănăstiri.

¹¹ *Ibidem*, f. 199-199v.

Miniștri, Guvernatorul Novorosiei și Basarabiei era anunțat despre decizia Comitetului asupra faptului că, moșiile Chițcani și Copanca au fost proprietăți ale mănăstirii Neamțului încă din secolul al XV-lea și până la anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus și asupra faptului că drepturile mănăstirii asupra acestora au fost recunoscute de către Senatul Guvernator la 26 octombrie 1845, când s-a hotărât, în urma ultimului demers din partea mănăstirii, retrocedarea proprietăților sale Chițcani și Copanca¹².

Între timp însă, din partea Ministerului averilor bisericești și a instrucțiunilor publice, în vederea obținerii drepturilor asupra proprietăților bisericești din Basarabia a fost eliberată o nouă vechilimea pe numele lui Teodosie Aroneanu¹³, direct sau indirect primindu-se și acordul lui Timotei, starețul mănăstirii Neamț și Secu.

Conform acesteia, Teodosie Aroneanu urma să preia administrarea celor 11 proprietăți a mănăstirii Neamț și Secu din Basarabia, o avere impunătoare pe care o avea mănăstirea în stânga Prutului. Pe lângă problemele legate de respectivele moșii, vechilul numit de guvern, urma să ducă la bun sfârșit și aducerea în posesia mănăstirii și a moșiilor Chițcani și Copanca. Noua vechilimea s-a eliberat în baza scrisorii parvenite de la mănăstirea Neamț și Secu (nefiind specificat de cine a fost semnată această scrisoare). Lui Teofan Cristea i s-au anulat vechilimele, fiind considerate nule și toate acțiunile sale întreprinse începând cu luna iunie 1859.

Urmare a acestui pas, pe de o parte vechil al proprietăților Lavrei Neamțului și Secului era Teofan Cristea, căruia i se reîntărise drepturile asupra moșiilor și a Neamțului și Secului dar și a tuturor proprietăților bisericii ortodoxe din Moldova în Basarabia de către Mitropolitul Sofronie Miclescu, dar pe de altă parte era și Teodosie Aroneanu care a fost desemnat inițial de către Ministerul Averilor Bisericești și a Instrucțiunii Publice ca vechil al tuturor moșiilor, iar ulterior, pe numele său, fiind eliberată și vechilimeaua doar pentru proprietățile mănăstirii Neamț și Secu.

Neconcordanța dintre administrația imperială rusă, la nivel local și central, sau credem, urmărirea unor scopuri de către cea din urmă și necunoașterea acestora de către guvernatorii Basarabiei, au creat un adevărat haos în buna chiverniseală a moșiilor din Basarabia a Neamțului și Secului.

Referindu-se la acest moment, Andronic Popovici în scrisoarea sa către arhimandritul Timotei:

„Deci, așa aflându-ne noi în toată pacea, iată că fără de veste ne-au cuprins o întristare, că am priimit știință cum că s-au arătat alt vechil, ca din partea monastirii, anume Theodosie Aroneanul, cu vechilimea cuprinzătoare, cum că are voe și putere nemărginită de la starețul și de la soborul Sfintelor monastiri Neamțul și Secul de a priimi moșiile Copanca și Chițcanii. Pentru care să așteaptă hotărârea de a să da în stăpânirea monastirii chiar în zilele acestea. Totodată a să înceape și zidirea monastirii pe ținutele moșii, prin sânguința ce face neîncetat părintele Teofan la Sankt-Peterburg, și în aceasta-și pricină, Aroneanul au dat jalobă, împreună cu vechilimeaoa la Palată, cerând ca numai decât lui să i să dea stăpânire ca vechil din partea monastirii. Și nu

¹² *Ibidem*, f. 195-195v.

¹³ Vezi Anexa 2.

numai pre aceste dooă moșii ci și pre toate câte le are monastirea în Bessarabiia, le cerea ca să facă cu dânsle ori ce va voi, după puterea vechilimealei ce are. Tot odată cerând ca părintele Teofan să-i dea socoteală de toate lucrările sale de la intrarea în vechileac și până astăzi”¹⁴.

Despre situația creată găsim o serie de pasaje și în corespondența dintre Teofan și Andronic pe de o parte, și dintre Andronic și ucenicul lui Isihie, pe de altă parte. Andronic arată la 26 februarie 1862, că: „Căci, oamenii lui Dumnezeu cei mari de aicea cu toții ne voesc binele și liniștea, și să silesc a ne da toate dreptățile. Și acum de pre la noiembrie trecut, ar fi sfârșită toată treaba de când să tot încurcă prin iscăliturile păr(intelui) Timotheiu cu care cere pre ieromonahul Teofan, și că toate lucrările lui să fie reale din anul 1859 iun(ie) și până astăzi. Și așa stând cei mari nu să dumeresc, ce este, că ieromonahul Teofan și cu partea din sobor ce este aicea cere dreptățile pentru tot soborul din sf(i)nrele monastiri Neamțul și Săcul și altele în toate părțile, iară arhimandritul Timotheiu înprotivă scrie, cum că împreună cu tot soborul voește să fie Teodosie Aroneanul vechil pe moșiile mănăstirii, și ieromonahul Teofan să fie desfăcut ca un rău”¹⁵.

Într-o altă scrisoare, adresată lui Teofan Cristea, din 10 martie 1862, Andronic atenționa: „Dar mi s-au spus și aceasta lămurit, cum că jaloaba ce am dat eu la dechemv(rie) 14 și docladnaia zapisca din 9 ghenar(ie) și altele toate sânt trimise de D(omnul) guvernator la Ghenearal g(uvernator) la Odessa. Și când va veni de la ministru inostranăh deal și de la ministru domeanilor hotărâre, ca să te cunoască pre Sf(i)nția Ta de vechil m(ă)n(ăști)rii, atuncea vor împlini toate cearerile ce vor face în putearea vechilimealei ce mi-ai dat. Iară până atuncea au zis că au poruncă ca câștiurile moșilor m(ă)n(ăști)rii care să le depue la suduri. Și pre sfinția ta să nu te cunoască de vechil, căci mitropolitul au murit și sânt legiuri care nu cunosc vechilimea în urma celui carele au murit, întărită de acela, Și că măcar că au publicat vechilimea data mie, aceasta nu face nimic. Că Sf(i)nția Ta poți să pui și mai mulți vechili, dar tot atâta tărie vor avea, precum și vechilimea prin care îi întărești.

¹⁴ Andronic Popovici, *Istoria Sfintei mănăstiri Noul Neamț*, editori Ion Gumenăi, Ioan Moșneguțu, Chișinău, Editura Lexon Prim, 2024, p. 53. Descriind situația de la fața locului într-o altă scrisoare, din 25 februarie 1862, a lui Andronic către același adresant se menționa: „Deci, să-ți fie știut că moșiile s-au dat ca să se facă acolo monastire și tipografie bisericească spre în veaci pomenirea fericitilor ctitori și spre scăparea soborului la vreme de nevoe, iar nu ca să se înbogătească departamentul carele au prădat monastirea. Și jidovii, ucigătorii de H(risto)s carii scoțind din mârșave buzunarele lor scrisori iscălite de Sf(i)nția ta, împotriva lucrărilor ieromonahului Teofan, date lor, de Theodosie Aroneanul râd și îți bat joc de seracii lăcuiitori de pe moșiile monastirii. Văduva de la Mirești plânge neîncetat și ceare izbândire de la D(u)mnezeu asupra starețului monastirii Neamțului. Asemenea și ceealaltă văduvă de la Visoca și Cricicouți și lăcuiitorii de la Vatra Iazului, și poseasorul de la Valea Rusului, carii toți sânt necăjiți de jidovi, vechilii Aroneanului prin iscăliturile Sf(i)nției tale. Creadem, că ne este rușine a ne mai întâlni cu oamenii și a vorbi ceva în folosul casei!” (Andronic Popovici, *op. cit.*, p. 60).

¹⁵ ANA, F. 2119, inv.1, d. 20, f. 4.

Acestea mi s-au zis față cu d. Nicolae Cușnavscago scriitorul m(ă)n(ăsti)rii Chipriana, și am gătit-o.

Că eu mă sfătuisem cu păr(inte)le Teodosie ca să dau vro 50 r. oareș căruia la pravlenie ca să facă toate chipurile să se poruncească posesorilor a urma precum mi-ai scris și sudurilor. Dar însă au zis că măcar să-i dau și 1000 nu să poate să se facă aceasta, până nu vor priimi dezlegare de la miniștri precum am zis”¹⁶.

Debandada apărută în urma existenței celor două vechilimele, a făcut ca problema să fie discutată din nou în forurile superioare ale Imperiului Rus.

Copia din jurnalul Comitetului de Miniștri cu referire la stăpânirea moșiiilor mănăstirilor Neamț și Secu arată că Ministerul Afacerilor Bisericești a Moldovei, dorind să ia sub conducerea sa toate proprietățile care aparțin mănăstirilor moldovenești, și-a extins pretențiile și asupra proprietăților mănăstirii Neamț care se află în Rusia, lucru pe care guvernul rus nu l-a putut recunoaște. Nerecunoașterea se datorează în primul rând, după cum o arată înscrisul, faptului că Guvernul Rus era apărătorul intereselor Bisericii Ortodoxe din Moldova, în fața pretențiilor puterii laice găsind de cuviință că dreptul de a dispune de aceste proprietăți aparține exclusiv mănăstirii Neamț și Secu. Din această cauză Ministerul nu putea recunoaște dreptul de vechil pentru administrarea acestor proprietăți în persoane numite de către Ministerul afacerilor bisericești.

Jurnalul Consiliului de Miniștri indica apoi că vechilimeaua eliberată a fost făcută sub presiunea lui Gheorghe Dubău, constatând că: „Dubău neputând face pre soborul Lavrei să subscrie acest fealiu de act ș-au câștigat, dar, iscălitura ieromonahului Thimoteiu, locotenentul de stareț lavrei. Și în temeiul dar a acestui act ministeriul bisericesc au dat vechilimea caminariului Aroneanu. Ministeriul, însă, din afară înștiințându-să de actul dat de ieromonahul Timotheiu și având toată dreptatea a creade, că aceasta s-au făcut în contra voinței soborului și prin silniciaa amplotatului Dubău s-au îngrijat, luând măsuri spre apărarea intereaselor bisericii Moldaviei de cătră autoritățile mireane din Moldavia. Și știind că este mai ușor a face pe o persoană decât pe tot soborul a iscăli ceva în contra intereaselor lavrei au făcut cunoscut aghenților noștri din București și Iași că guvernul nostru va cunoaște de vechil moșiiilor din Bessarabia numai acea față care va fi împuternicită cu acest fealiu de vechilimea, adică dată de soborul Lavrei Neamțului și întărit în această însușire de urmașul în scaun a Mitropolitului Sofronie sau a locotenentului lui.

Condițiile acestea, cu care guvernul nostru cunoaște pre vechil în Rossia au fost împărțite cârmuitoriului Prințipatelor, carele să putea aștepta că guvernul moldovenesc spre împlinirea acestui lucru mai în grab și spre înlăturarea a tot fealiul de neînțelegeri în socotealile cu poseasorii”¹⁷.

Urmând cursul evenimentelor, jurnalul menționa de asemenea: „Însă la octombrie anul 1861, d. Theodosie Aroneanu au înfățișat la judecătoria de Chișinău

¹⁶ *Ibidem*, d. 6, f. 479-479v. Ultimul pasaj, de fapt ne face să credem că și recunoașterea vechilimelii lui Teodosie Aroneanu de către autoritățile imperiale ruse din Basarabia, ar fi putut fi recunoscută, tot prin această cale.

¹⁷ *Ibidem*, f. 471-471v.

și Orhei sus zisa vechilimea atingătoare de moșiile din Besarabiia a Lavrei Neamțului, care au fost dată de ministrul bisericesc, încă în aprilie același an. În această vechilimea iscălitura locotenentului de mitropolit Moldaviei au fost adevărită tot în aprilie de consulatul nostru din Iași. Judecătoria ținută au socotit că vechilimeaoa având adevărea consulatului nostru e legiută, ea o au întărit-o și a dat-o Aroneanului. Dar, ministrul treburilor din afară, nu au putut a nu observa că în vechilimeaoa aceasta, nu sânt condițiile la care s-au fost conglăsuīt prințul Cuza. Deci, ministeriul, luând în băgare de seamă: 1-iu, că adevărea consulatului, arată numai că iscălitura este adevărată, dar, nu că este și legiută.

Și al 2-lea, că numai ministeriul din afară poate să aibă cunoștință lămurită despre condițiile asupra lucrului acestuia, care s-au făcut cu ocărmuitoriul Prințipatelor Dunărene. Și că pentru aceasta numai singur poate judeca, deaca dzisa vechilimea este în conglăsuire cu aceste condiții, au ba?”¹⁸.

Ca urmare a acestor evoluții, a fost dată hotărârea Guvernatorului General al Novorosiei și Basarabiei, ca toate dispozițiile luate în baza acestei vechilimele să fie oprite, iar recunoașterea unui alt act de acest gen, să nu fie făcută decât cu acordul Ministrului Afacerilor Externe. De asemenea drept argument al anulării vechilimelii a servit și demersul semnat de 25 de monahi plecați de la Lavra Neamțului și aflați în Basarabia, care au confirmat presiunile asupra conducerii mănăstirii¹⁹.

Fiind consultat și consulul Imperiului Rus la Iași, Popov, acesta a înclinat spre recunoașterea vechilimelii lui T. Aroneanu, argumentând că, relațiile dintre instituțiile puterii laice și cele bisericești s-au îmbunătățit, că banii primiți de la posesorii moșiilor din Basarabia, chiar dacă nu sunt toți vărsați în visteria mănăstirii Neamț, erau împărțiți pentru necesitățile altor mănăstiri, deci serveau pentru susținerea ortodoxiei, că prelungirea clarității în privința vechilului pentru moșiile din Basarabia, va duce la dezordine în plățile bănești și că guvernul moldovenesc, după informațiile sale, se străduie să îndeplinească condițiile înaintate de către Imperiul Rus.

Este interesant că Ministerul Afacerilor Externe a negat cele expuse de către consulul său, arătând la primul punct că, deși apropierea dintre instituțiile laice și duhovnicești a fost confirmată și de consulul general de la București, până la acel moment nu fusese ales un înlocuitor în scaunul mitropolitan, după destituirea lui Sofronie Miclescu, care să apere interesele bisericii și mănăstirilor. Protestul, monahilor care s-au retras în Basarabia, care s-au opus vechilimelii pe numele lui

¹⁸ *Ibidem*, f. 471v.

¹⁹ Din corespondența lui Andronic Popovici și Isihie, precum și cu arhimandritul Timothei, rezultă clar că acesta a solicitat un demers din partea soborului Lavrei Neamțului și Secului și a starețului prin care să anuleze vechilimeaoa lui Teodosie Aronenaul, folosindu-se drept argument, presiunea pusă de către guvern. Dacă nu se putea ajunge la o înțelegere cu starețul, ce era expus cel mai mult, atunci Andronic cerea cel puțin o scrisoare semnată de către monahii de vază din sobor, arătând că pecetea, o vor putea să o pună în Basarabia, deoarece aveau o pecete a mănăstirii. Dar neobținând un astfel de act, a fost trimisă o scrisoare din partea călugărilor a mănăstirii Neamț și Secu ce se aflau deja la Nemțeni (ANA, F. 2119, inv.1, d. 20, f. 4-10v.).

T. Aroneanu, nu a fost luat sub nici o formă în seamă de către guvernul moldovenesc, aceștia fiind tratați care persoane ce au părăsit teritoriul țării. Guvernul rus, însă, nu putea privi acest fapt din același punct de vedere, ci din contra a văzut în aceasta o lipsă de conlucrare între puterea laică și religioasă. Întârzierea numirii unui nou vechil, era doar vina guvernului moldovenesc, deoarece, acesta nu era ales de tot soborul, iar semnătura primită din partea stareșului, precum și solicitarea de a-l opri pe Teofan Cristea în exercitarea funcției de vechil, în înțelesul guvernului imperial, erau făcute sub constrângerea guvernului și ministerului bisericesc²⁰.

După dezbaterea opiniei privind împărțirea veniturile de pe moșiile din Basarabia între mănăstirea Neamț și alte mănăstiri, arătându-se că acest lucru nu putea fi executat de bună voie de către Lavra (Lavra Neamțului, nu putea renunța la veniturile sale benevol) și după ce se arată că nenumirea vechilului este doar vina guvernului Principatelor, pentru înlăturarea neînțelegerilor, toate veniturile urmează a fi depuse în instituții bancare locale, (lucru care a fost solicitat de Guvernatorul Novorosiei și Basarabiei încă în 1860, dar nu a fost executat deplin). Arătându-se că Lavra Neamțului a avut un statut special, pornind de la funcționarea legislației privind regimul de proprietate în Imperiul Rus, se concluzionează că: „Dreptu aceea în urma tuturor celor mai sus zise Ministeriul au hotărât ca să se facă cunoscut Agenților noștri în Principate măsurile luate în aceasta spre știința lor, pe care să le vestească Guvernului Moldovenesc: 1) Că după coînțelegerea urmată cu Domnul Principatelor Dunărene și condițiile cu care să cuvine a fi însemnatu vechilul, noi vom cunoaște numai pe acea persoană de vechilu a căruia plinipotență va fi întemeetă pe dzisele condiții; 2) Că trecerea dridurilor de administrare moșiilor din Basarabia a monastirii către Ministeriul Bisericescu în cuprinderea pricinilor sus însemnate, Ministeriul din Afară o socoate a fi cu totul cu neputință; 3) Fiindcă numirea vechilului și întârzierea de al însemna atârnă deplinu de la ocârmuirea moldovenească, apoi toate nemulțămirea ce ar decurje din acesta, precum încălcire în socoteli și pierderile bănești ce se vor întâmpla, cad numai asupra Guvernului Moldovanu; 4) Că pentru a garanta driturile proprietarului asupra averilor sale Ministeriul, potrivit legiuirilor rusești, au luat măsuri ca câștiurile de bani, posesorul să le depue la bancă până la definitiva însemnare a vechilului. Dar prin această dispoziție Guvernul împărătescu nu ea nici cum asupra sa însărcinarea de a îngriji ca banii câștiurilor să se aducă de posesori la vreme și deplin, și al 5) Că Ministeriul au făcutu, prin cine să cuvine, cunoscut pentru a vesti Părintelui Teofan cererea ocârmuirii moldovenești pentru a da soborului Lavrei Neamțului socotelile pentru ocârmuirea moșiilor Lavrei de către dânsul”²¹.

Din acest înscris a jurnalului Consiliului de Miniștri al Imperiului Rus, rezultă foarte clar că vechilimeaua lui Teodosie Aroneanu nu a fost recunoscută de către autoritățile centrale ruse, chiar dacă, pentru recunoașterea acesteia au pledat și consuli ruși de la Iași și București și Guvernatorul Novorosiei și Basarabiei, care,

²⁰ *Ibidem*, f. 472-473.

²¹ *Ibidem*, f. 473-475. Atât copia în limba rusă, cât și traducerea poate fi consultată în F. 2119, inv. 1, d. 6, f. 458- 462v. și 471-475

recunoscând-o a acceptat o serie de acțiuni din partea lui T. Aroneanu în Basarabia (darea în arendă a unor moșii și anularea unor contracte încheiate de către ieromonahul Teofan).

Administrația imperială centrală a invocat în apărarea sa o serie de argumente. A pornit de la faptul că Imperiul Rus este „protectorul principal” al Ortodoxiei. A invocat apoi „apelul la democrație” în sensul în care, vechilul urma să fie desemnat de către întregul sobor al Lavrei Neamțului și Secului și nu numai de către o singură persoană, adică de stareț, care putea fi influențat, persoană ce urma ulterior să fie confirmată de urmașul în scaun al lui Sofronie Miclescu. Pentru o consolidare a pozițiilor sale, afirma faptul că aceste condiții au fost acceptate de către domnitorul Al. I. Cuza, urmând a fi îndeplinite de către guvernul acestuia (cât timp acestea nu erau îndeplinite nu putea fi vorba de recunoașterea unui alt administrator al locașului de cult).

Mai mult, apelând la legislația imperială rusă, arăta că, mănăstirea Neamț a avut un statut special, iar proprietățile acesteia nu puteau fi trecute în administrarea statului sub nici o formă.

Cât privește situația vechilului Teofan Cristea, acesta urma doar să prezinte dările de seama pentru activitatea sa, și evident, nu guvernului ci soborului și administrației superioare a Lavrei Neamțului. Despre anularea vechilimelelor acestuia, nu se specifica nimic.

Obiectivul principal al acestor acțiuni din partea administrației imperiale ruse, nu a fost altul decât crearea unui focar de presiune asupra domnitorului și guvernului Principatelor Unite. Nu este vorba de o racolare a monahilor fugari de la Neamț și Secu în frunte cu Teofan Cristea în serviciul curții de la Sankt-Petersburg, ci de o intercalare a intereselor acestor doi actori, care aveau scopuri diferite.

În baza actului emis în 1858 de către mănăstirea Neamț și Secu și reîntărit de Mitropolit, precum și a celui emis de Sofronie Miclescu în 1860, ieromonahul Teofan a continuat să administreze proprietățile bisericești ale mănăstirilor din Moldova în Basarabia, ba mai mult, a primit în posesie și moșiile Chițcani și Copanca.

În prima jumătate a anului 1863, lui Teofan Cristea i se cerea prezentarea unui proiect privind întemeierea pe moșiile nou primite a unui lăcaș de cult. Contracarea acestor acțiuni s-a făcut prin desemnarea de către Ministerul Cultelor a unui nou vechil pentru administrarea moșiilor Lavrei Neamțului din Basarabia, în persoana agăi Pavel Samsonov²².

Metodele utilizate de către administrația civilă pentru numirea acestuia au fost cele tradiționale. Despre acest lucru mărturisește Isihie, egumenul mănăstirii Secul, care, în scrisoarea sa către Teofan Cristea, din 4 noiembrie același an, scria că, Departamentul a desemnat un nou vechil în Basarabia dintre laici, și pe care îl prezentau ca unul ales de soborul mănăstirii dar pe care însă soborul nu-l cunoaștea deloc: „Acest vechil în conformitate cu dispoziția Departamentului a fost întărit de către stareț și Comitet, dar fără de acordul soborului, despre care lucru vă informez,

²² Vezi Anexa 3.

dar, Vă rog ca semnătura mea să nu fie folosită ca o dovadă, deoarece pentru mine acest lucru va fi o mare nenorocire”²³.

Hotărârea a fost de lungă durată, continuând până în anul 1867. Sfârșitul acestor neînțelegeri este descris de Andronic Popovici astfel: „Căci că tot în anul 1867 ocârmuirea Modaviei, iarăși precum și mai înainte au silnicit pre arhimandritul Timotheiu, starețul Sf(i)ntelor monastiri Neamțul și Secul, de au mai iscălit, la 6 zile ale lunii lui mai, o vicleană și plină de minciuni proșenie pe numele Grajdanscului Sud al Bessarabiei, întru care între altele s-au rugat ca numaidecât să se publice prin vedomoste pre la toate locurile cuviincioase ca să se știe adecă cum că vechilimealile ceale ce sânt scrise pre numele ieromonahului Teofan Cristea din partea monastirii Neamțului și a Mitropolitului Moldaviei să se cunoască desăvârșit desființate trimițând și trei ruble treizeci de kopeici prin Pavel Samsonov, pre carele îl numea delegat al Lavrei ca să facă această treabă. Și pre acestea toate le lucra Satana cu de acest fealiu de mașinării acoperite voinde ca dacă va putea stinge vechimealelor zise, apoi, prin acea lucrare să se poată opri și întemeierea a acestei Sf(i)nte Noaăi monastiri Neamțului. Însă Preacurata Maica lui prin mijlocirea Preafericitului părintelui nostru starețului Paisie au stricat și pre această mașinărie diiavolească făcându-o nelucrătoare precum și pre ceale mai dinnainte.

Pentru că ocârmuirea locului, măcar de au și priimt o asemenea hârtie, dar cunoscând-i neadevărul nu o au pus nici întru o lucrare nesocotindu-o vreadnică de vre o luare aminte, fiindcă întru ea nicidecum nu să pomenească despre această Sf(ă)ntă Noaă monastire Neamțul. Ci tot alături cu adevărul lucrului duple cât s-au putut o au fost alcătuit. Însă cu toate acestea Preacuvioșia sa părintele igumenul Teofan aflând și despre aceasta, apoi tot nu au tăcut, ci i-au scris starețului Timotheiu și la toți frații soborului ca să înceteze despre a slobozi niște asemenea acte care nu fac cinste fraților soborului Sf(i)ntelor monastiri Neamțul și Secul. Descoperindu-le lămurit că ce felu de treabă pot să facă niște asemenea acte care nu privesc la alt scopos decât numai la acela ca doar ar putea să înșale pe guvernul împărătesc spre a desființa pre această Sf(ă)ntă Noaă monastire Neamțul și carele lucru să nu să mai gândească al face. Și așa după acestea, apoi s-au mai prescurtat clevetirile și luptele pre care le pornea diiavolul prin ocârmuirea Moldovei ca despre fața starețului Timotheiu și a fraților celor din Sfânta Lavră Neamțul și Secul”²⁴.

Din cele expuse mai sus, se pot concluziona următoarele: Guvernul sau puterea laică a domnitorului Alexandru Ioan Cuza chiar dacă nu putea naționaliza averile Lavrei Neamțului și Secului aflate în Basarabia, cel puțin își dorea să le aibă sub administrația sa, lucru subînțeles, dacă luăm în considerare faptul că un stat modern își dorește a avea sub controlul său toate elementele vieții sociale. Pe de altă parte, este evidentă o opoziție a segmentului monahal, comparabil cu cea a boierimii față de reforma agrară, în fața pericolului de a pierde proprietățile sale în folosul statului. Tocmai în acest sens, Teofan Cristea, vechil al proprietăților lavrei nemțene, numit într-o perioadă de creștere a presiunilor instituțiilor statului asupra mănăstirilor, va

²³ ANA, F. 2119, inv. 1, d. 6, f. 626.

²⁴ Andronic Popovici, *op. cit.*, p. 197-202.

primi tot mai multe prerogative din partea capului Bisericii, Mitropolitul Sofronie Miclescu. Totodată, statul va încerca diferite metode de anulare a vechilimelelor și drepturilor de administrator ale lui Teofan Cristea și înlocuirea acestuia prin reprezentanții săi, așa cum au fost Teodosie Aronenaul sau Pavel Samsonov.

Toate aceste încercări nu au avut succes, deoarece au întâlnit opoziția grupului de monahi retrași în Basarabia sub conducerea lui Teofan Cristea, care aveau drept scop lupta pentru restabilirea vechiului statut în primul rând al mănăstirilor și retrocedarea tuturor proprietăților. Pe de altă parte, s-a manifestat și opoziția intensă și violentă a Imperiului Rus, care avea drept scop menținerea unui focar de neînțelegeri prin care se putea constrânge sau forța un guvern al Principatelor Unite, stat nou format și văzut neprietenos față de curtea de la Sankt-Petersburg.

THE SECULARIZATION OF MONASTIC PROPERTIES AND THE ISSUE OF POWER OF ATTORNEYS FOR PROPERTIES IN BESSARABIA

(Abstract)

The religious policy of Al. Ioan Cuza's government is known especially for what historiography refers to as the secularization of monastic properties. Naturally, this measure was received without enthusiasm by the monastic segment of Romanian society – or more precisely, with a hostility that was either hidden or openly expressed, which is perfectly understandable. A special situation in this process was represented by the monastic properties from the former Principality of Moldavia, which at that time were located in Bessarabia – territory annexed by the Russian Empire and thus, de jure and de facto, within the borders of a foreign state.

In that difficult situation, Metropolitan Sofronie issued a stewardship (a document granting administrative power) in the name of Teofan Cristea, who was at that time the steward (vechil) of the properties of the Neamț and Secu Monasteries in Bessarabia, empowering him with the administration of all monastic assets in the region.

However, the situation changed when other stewardships were issued in the name of different individuals, such as Teodosie Aroneanul or Pavel Samsonov. This created a conflictual context, which involved various decision-makers: Teofan Cristea – who had been appointed by Metropolitan Sofronie as steward – and the abbot of the Neamț and Secu Lavra, Timotheiu, as well as Russian authorities, both local and central, including the consular service and the Ministry of Foreign Affairs.

Thus, the material presented here aims to trace both the arguments put forward by the parties in conflict and the decisions taken by the Russian authorities in order to ensure a favorable outcome for themselves in the matter, as well as the reasoning they used to justify the correctness of these decisions – ultimately confirmed and sealed by the supreme authority: the Tsar.

ANEXE DOCUMENTARE

1

1860 ianuarie 22

Arhierească blagoslovenie, trimitem Preacuvioșiei tale părinte ieromonah Teofan.

Îngrijind pururea, a să păstra nesmintite, drepturile Sf(i)nteii noastre biserici și a Sf(i)ntelor monastiri din Moldavia, îndeobște și îndeosebi a chinovilor Neamțul și Secul, care, prin mijloacele lor totdeauna au contrebuit și contrebuesc, afară de alte binefaceri, mai mult la susținerea și înflorirea religiei ortodoxă. Prin ținerea seminariului monahal, a tipografiei bisericești și altele. Răvnind pururea a susține și a adăoga, așezeminte, de binefaceri. Noi, ca părinte, și chiriarhal țării mișcați de înpregiurările de față, care ne dau limpede dovadă, atât, despre uneltirile ce să fac, spre slăbirea religiei părinților noștri, cât și că surparea drepturilor de proprietate, și de neatâmare a monastirilor Neamțul și Secul, mijloacele ce aveau, spre a sprijini, și a face să înflorească biserică noastră. Nu putem rămânea la toate acestea simpli privitori. Ci de Sf(ântă) datorie, am socotit, a alerga la singurul sprijin al ortodoxiei, marele înpărat a toată Rossiia. Ca să scape pre biserica noastră, de prăpastia ce i să pregătește, și pentru acest sfârșit, am rugat pre fratele nostru, Preasf(i)nițul episcop de Bessarabiia, chir Antonie, ca să supus, la treaptele tronului mării sale, starea cea tristă de astăzi, a Bisericii Moldaviei. Afară de aceasta, tot pentru acest sfârșit, am socotit de trebuință, a orându-i, și pre preacuvioșia ta vechil, cu deplină și nemărginită putere din partea noastră potrivit îputerniciei noastre, dată cuvioșiei tale la 3 septembrie anul conținut cu Nr. 1296. Dar, fiind că glasul tuturor monastirilor din Moldova, au încetat, pentru că tot fealiul de relații și corespondenții, astăzi le este propită cu totul de guvern, apoi noi, ca Mitropolit al Țării și apărătoriu, al foloaselor bisericii, și a Sf(i)ntelor lăcașuri, orânduim, pe Preacuvioșia ta vechil, tot cu deplină și nemărginită putere și din partea tuturor monastirilor din Moldavia, îndeobște fără de a slăbi cât de puțin puterea vechilimealii, ce ai de la chinoviile Neamțul și Secul din 8 maiu, anul 1858, întărită și de noi, printr-aceasta de acum îputernicire, te însărcinăm, și te îndatorim ceale următoare:

1-iu. A mijloci la Guvernul înpărătesc rossienesc, ca să izbăvească pre Sf(ântă) biserică din Moldova de supărarea ce i să pregătește și a să apăra drepturile monastirilor îndeobște și a chinovilor Neamțul și Secul îndeosebi.

2-lea. Ce să atinge de proprietățile monastirilor din Moldova, aflătoare în Bessarabiia îndeobște și îndeosebi a monastirilor chinovii Neamțul și Secul, atât aceale stăpânite până astăzi, cât și ceale ce să vor câștiga. Să mijlocești ca drepturile acestor lăcașe să se statornicească acolo, potrivit legilor imperiului și potrivit drepturilor, de care să bucură în Rossiia Locurile ceale Sf(i)nte de Răsărit. Având la această lucrare, în vedere, folosul Sf(i)ntelor lăcașe a bisericii și a religiei noastre.

3-lea. Să mergi pentru acest sfârșit, la Sankt-Peterburg și aiurea unde s-ar ceare de înprejurări trebuința de vechil sau reprezentant al drepturilor Sf(i)ntelor lăcașuri și a bisericii.

4-lea. La întâmplare, când s-ar ceare a te prezenta, tot într-o vreme la dooă locuri pentru apărarea drepturilor Sf(i)ntelor lăcașe și a bisericii din Moldavia și nu vei putea singur, atunci vei putea numi înlocuiți, pre altă față vreadnică, însă și pe răspunderea Preacuvioșiei tale.

5-lea. Pentru întâmpinarea cheltuielilor, vei întrebuința din banii cășurilor moșilor, chinoviilor Neamțul și Secul, din Bessarabia, ce-și sânt încredințate prin vechilimeaoa din 8 maiu 1858, pe care căștiuri le vei primi de la posăsori și scoțind cheltuelile ce-ți vor fi de neapărat, prisosul îl vei siguripsi ca la vreme să-l trimiți monastirii.

În Sfârșit, orice vei lucra în folosul Sf(i)ntelor lăcașuri, a bisearicii din Moldova și a religiei noastre ortodoxe în temeiul acestei înputerniciri, va fi bine primit și neprihănit.

Sofronie Mitropolit Moldaviei. Secția 1-iu, Nr. 68, anul 1860, ghenarie 22.

Ediții: Andronic Popovici, *Istoria Sfintei mănăstiri Noul Neamț*, editori Ion Gumenâi, Ioan Moșneguțu, Chișinău, Lexon Prim, 2024, p. 24-25, nota 40.

2

1861 martie 9

Vechilimeaua eliberată pentru Teodosie Aroneanu

Traducere:

„Principatele Unite. Ministerul averilor bisericești și a instrucțiunii publice din Moldova.

Sectorul civil, biroul judecătoresc.

No 2190. 9 martie, anul 1861. Or. Iași.

Domnului Aroneanu!

Ministerul averilor bisericești și a instrucțiunii publice din Moldova, care administrează printre altele averile mănăstirii Neamț și Secu: Nemțeni și Mirești, județul Chișinău, Valea Rusului, județul Iași, proprietățile Vatra Iazului (cu colțul de moșie tăiat) din Vatra Iazului, județul Orhei, Visoca, cu parte din Teleșeuca, Cricăuți, cu Peliniea, Cotova, cu jumătate din Burdujani, județul Soroca, și cu Puhoiul Văratifului ce se află în județul Bender. Pentru care au fost inițiate în regiunea Basarabia diferite pricini, vă împuternicim pe dumneavoastră să fiți vechil deplin pe toate aceste pricini, ce se referă la numitele proprietăți, atât pentru cele ce s-au petrecut până acum, cât și acelea ce vor putea să se iște, rugându-vă ca în puterea acestei vechilimele, să primiți pretenții, să vă prezentați în fața tuturor instanțelor executive și judecătorești, cadastrale și la tot felul de comisii din Basarabia cu solicitări, să audiați hotărâri, să depuneți apeluri, să înaintați cereri către toate instanțele executive și judecătorești din Basarabia și din S(ankt)-Peterburg, chiar și către maiestatea sa imperială în limita prevederilor legale pe asemenea pricini să faceți cereri. Să primiți de la domnul consilier de stat Voițakovski 1705 rub(le) argint, banii posesiei ce urmează să-i achite la termenul Sfântului Gheorghe a anului trecut pentru moșia Puhoi. Să vă îngrijiți ca posesorii să respecte condițiile contractelor care

au fost încheiate cu ei, în deplinătatea lor, cât și pentru achitarea de către aceștia în termeni a banilor pentru posesie. Iar în cazurile când nu se va plăti, sau vor fi încălcate alte condiții ale contractelor, să protestați pe marginea acestora și să solicitați de la conducerea locală să fie impuși la plată forțată.

Pe lângă aceasta vi se acordă dumneavoastră dreptul să cere-ți anularea contractelor care au fost încheiate ilegal de ieromonahul Teofan Cristea din numele mănăstirii, pentru încheierea cărora amintitul ieromonah nu a fost împuternicit, să faceți plângere contra foștilor posesori care au stăpânit până acum pentru tăierea / distrugerea de către ei a pădurilor și a bunurilor mănăstirești, într-un final, întrucât de pe sus amintitele moșii Visoca și Cricicăuți, cu parte din Teleșeuca, care au fost date de mănăstire în posesia domnului Costache Terentie pentru patru ani, începând cu 23 aprilie a anului trecut, care contract nu a fost aprobat de Judecătoria de circumscripție Soroca-Iași, sub motiv că până nu va fi încheiată pricina intentată de locuitorii de pe acele moșii, privitor la această posesie, din care pricină mănăstirea suferă pierderi însemnate. Pe acest caz Ministerul acesta vă dă poruncă să solicitați ca respectivele să fie acordate imediat în stăpânirea nemijlocită a mănăstirii, și să insistați asupra întăririi contractului cu domnul Terentie, însă până la aprobarea respectivă, veți administra de sine stătător respectivele moșii din numele mănăstirii, cu datoria să dați seamă acestei mănăstiri.

Independent de aceasta, întrucât mănăstirile Neamț și Secu au avut pricină cu statul rus pentru moșiile Copanca și Chițcani, care a fost soluționată de Guvernul rusesc în favoarea mănăstirii, pe acest caz dumneavoastră aveți tot dreptul să interveniți unde se cuvine pentru a fi adusă această hotărâre la aplicare, pentru a primi în stăpânirea aceste moșii.

Concomitent noi vom interveni cu solicitarea în ceea ce privește anularea vechilimelei acordate ieromonahului Teofan, care în conformitate cu legislația noastră atât cea civilă, cât și cea bisericească nu poate fi împuternicit cu afaceri.

Suplimentar la aceste drepturi ce v-au fost acordate dumneavoastră de acest Minister și a împuternicirilor anterioare, pentru apărarea intereselor acestuia în Rusia, Ministerul primind acum raportul Mitropoliei din 24 februarie, anul 1861, sub nr. 340, întemeiat pe demersul mănăstirilor Neamț și Secu, cu următorul conținut:

Mănăstirile Neamț și Secu, având în vedere, că ieromonahul Teofan Cristea, asupra căruia a fost pusă sarcina de a reprezenta mănăstirea în Basarabia, a folosit în detrimentul mănăstirii încrederea ce i-a fost acordată, prin ținerea la sine a veniturilor mănăstirești, prin raportul din data de 15 a lunii curente, sub nr. 9, mă informează că acum au anulat vechilimeaua ce i-a fost acordată acestuia la 20 ianuarie, anul 1858, sub nr. 15. Și se roagă intervenția mea pe lângă Ministerul averilor bisericești: a) a nu se lua în considerare, începând cu luna iunie, anul 1859 (de când mănăstirea a solicitat de la Minister aceasta), ca fiind legale toate acțiunile monahului Teofan, pe care le-a săvârșit din numele mănăstirilor; b) despre impunerea acestuia să returneze banii ce i-a primit în contul mănăstirii; c) despre returnarea tuturor hârtiilor/actelor ce se păstrează la el pe acest obiect; c) ca Ministerul averilor bisericești să dea împuterniciri unei persoane ca să pună toate acestea în aplicare imediată prin intermediul conducerii.

Despre acest demers al mănăstirilor mă grăbesc cu plecăciune să aduc la cunoștința dumeavoastră domnule ministru pentru ca să dați dispozițiile corespunzătoare, întrucât cele expuse mai sus țin de averile mănăstirești, și este de fapt de competența Ministerului. În ceea ce ține de conducerea spirituală, este chestiunea neascultării ce o manifestă ieromonahul Teofan, care este contrară pravilelor bisericești, în legătură cu cererea de a reveni la mănăstire după cum i s-a indicat, prin care faptă a sa, provoacă ispită între ceilalți monahi și încalcă ordinea ierarhiei, fără care Biserica nu poate să existe. Din acest motiv, cred de datoria mea să vă rog domnule ministru ca să binevoiți fără cea mai mică întârziere să luați măsurile necesare pentru readucerea arătatului ieromonah la mănăstire.

Și, întemeindu-se pe o asemenea solicitare a mitropolitului din Moldova, Ministerul vă împuternicește pe dumneavoastră să solicitați de la instituțiile corespunzătoare, despre darea dispozițiilor spre executare imediată a sus arătatelor solicitări ale Mitropoliei.

Într-un cuvânt, ce veți face în limitele legale a prezentei procuri, Ministerul le consideră ca binevenite, pentru care a și fost acordată dumneavoastră această împuternicire care a fost întârită după formă.

A iscălit G. Cuciurean”.

Ediții: Andronic Popovici, *Istoria Sfintei mănăstiri Noul Neamț*, editori Ion Gumenăi, Ioan Moșneguțu, Chișinău, Lexon Prim, 2024, p. 34-35, nota 58.

3

1863 iunie 25

Copie de pe ordinul Ministerului Cultelor, Nr. 19032, din 25 iunie 1863, urmat cătră Comitetul economicu al Sf(i)nte Mon(a)s(tiri) Neamțului.

Rezoluție:

Prescrii adusă procura trimisă cu aceasta și investită de formalitățile cerute să va înainta cu adresă chiriarii spre legalizare și tot odată să va răspunde și ministreriului spre știință.

Urmează iscăliturile Comitetului.

Anexatul formulariu de procurație cu care trebuie a să investi D. Pavel Samsonov, rânduitul avocatul pentru sprijinirea intereselor acei monastiri, înaintea utorităților din Beserabiia Rusască. Subsemnatul cu onoare vă invită la prezisul formulariu de procură să-l subsemnați de cuviosul starețu și Dumneavoastră ca membri a Comitetului acei monastiri, cu punerea sigilului mo(nastiri)i trimițându-l apoi la Preasfinția Sa Locotenentul de Mitropolit din Iașu, spre al legaliza după forma cuvenită. Pe care apoi o veți înainta de urgență la Ministeriu.

Primiți cuvioșilor părinți încredințarea osăbitei mele considerații.

Iscălit / Ministru Ad interim Odobescu.

Copie.

Subsemnații alegând pe Dumneavoastră ca avându cu calități cerute Vă delegăm dreptul a reprezenta pe monastirea Neamțul asupra intereselor ce privescu proprietățile ei din Besarabiia Rusască.

Prin urmare veți alcătui în spiritul legilor locale condițiile ce veți socoti, pentru înposesuirea prin licitație acelu proprietari, pe care condiții le veți supune spre aprobarea Onora. Ministeriul al Cultelor din Principatele Unite Române căruia i-am delegat acest dreptu, și veți regula a loru publicare în partea locului, veți asista la licitație în *pretoriului* autorităților locale și supuindu-le rezultatul licitațiilor la aprobarea Ministeriului, veți iscăli contractele, veți stărui pentru a loru putere în lucrarea, pentru plata la vreme a câștigurilor care să vor depune în casa autorităților locale, veți îngriji a nu să micșora sau a să ataca drepturile proprietăților, veți reprezenta pe monastire pentru sprijinirea dreptăților sale în privința acelu proprietăți atât înaintea autorităților administrative, cât și celoru giudecătorești, veți pleda ca advocatu în orice procesu, veți socoti a porni în contra celoru ce s-ar încerca a ataca interesele monastirii dându-să dispre aceasta înștire prin Ministeriul Cultelor, cât și în procesele ce s-ar porni de alții în contra monastirii, veți primi hotărârile ce s-ar da, pe care le veți înainta prin Onor. Monisteriu la această monastire, veți apela la instanțiile competente și veți cere aducere la îndeplinire a împlinirii loru, veți cere secefestu și orice altă măsură asicuratoare. Și în sfârșitu vă delegămu dreptul a face potrivit legilor orice trebuință ar cere pentru săvârșirea și dobândirea dreptăților monastirii atingătoare de proprietățile din Basarabia Rusească, comunicându cu noi întru toate aceste lucrări prin canalul ministeriului de Culte din București.

ANA, F. 2119, inv. 1, d. 6, f. 623-624.